

Sorra fina. Aproximació al món dels infants en un parvulari de l'àrea metropolitana de Barcelona, i contrast amb les teories de William A. Corsaro

Anna Serra Garcia

Universitat Autònoma de Barcelona

Resum

L'objectiu principal d'aquest estudi és realitzar un aprofundiment en les teories del sociòleg William A. Corsaro sobre els infants com a grup social i confrontar-les amb les dades extretes durant el meu treball de camp realitzat en un parvulari públic de l'àrea metropolitana de Barcelona. El treball de camp es va desenvolupar entre febrer de 2006 i juny de 2007 i va consistir en introduir-me entre els infants a l'hora del joc lliure amb la tècnica de l'observació-participant. Vaig poder comprovar com gran part de les teories d'en Corsaro es reproduïen en aquest parvulari, tot i que amb variacions força remarcables. Es podria sostenir que la voluntat d'autocontrol dels infants així com la voluntat de comprendre la cultura dels adults donen origen a la cultura dels infants, la qual pren sentit en el moment en que es comparteixen coneixements i habilitats per garantir o facilitar aquestes voluntats.

Paraules clau: infància, cultura, joc, conflictes, amistat, gènere

Introducció

El meu interès sobre els infants com a grup social, em va portar a conèixer l'obra del sociòleg William A. Corsaro, relacionada justament amb aquesta temàtica, aquest fet, juntament amb la desconexió cada vegada major entre el món adult i el dels infants, per una banda, i el fet que tenir coneixement de les relacions socials dels infants, de la manera com es generen i s'estructuren, atorgaria als adults una informació que permetria conèixer més a l'infant, i a partir d'aquí plantejar-se l'impacte que determinades polítiques o accions educatives sobre aquest grup d'edat, per altra, em va portar a realitzar un treball d'investigació amb l'objectiu de posar a prova les teories

d'en Corsaro sobre la cultura dels infants en un parvulari de l'àrea metropolitana de Barcelona, amb infants d'entre 3 i 6 anys.

Per portar a terme aquest estudi, començaré resumint les tesis de Corsaro extretes a través d'una lectura crítica de tres de les seves obres; contextualitzaré i descriuré la meva introducció al camp; detallaré els principals resultats de l'observació participant, i conclouré fent una comparació i elaboració amb les tesis del sociòleg.

L'obra de William A. Corsaro

El sociòleg William A. Corsaro és un dels autors de referència en etnografia infantil. Porta més de trenta anys estudiant, per mitjà de la realització d'estudis etnogràfics, la sociologia de la infància, la cultura dels infants i, l'educació en parvularis i escoles d'educació primària als Estats Units i a Itàlia, des d'una perspectiva comparativa.

Partint de la lectura de tres de les seves obres: "The sociology of childhood" (1997) centrada en l'estudi de la infància com a grup social; "We're friends, right?: Inside kids' culture" (2003) analitza com s'adapten i creen estratègies els infants de parvulari en la seva vida entre companys; "I compagni: Understanding children transition from preschool to elementary school" (2005) explica com els infants viuen la transició entre els dos nivells educatius a Itàlia, he dissenyat aquest treball d'investigació de tal manera que pogués comparar les seves observacions realitzades en diferents centres educatius, i les que jo realitzava entre els infants de parvulari de l'escola pública l'Olivera del poble Castellnou¹ ubicada dins l'àrea metropolitana de Barcelona.

Partint de l'anàlisi que he realitzat de les tres últimes obres de les citades en l'anterior paràgraf, he posat a prova un seguit de teories del sociòleg William A. Corsaro per la rellevància que representen pel meu estudi:

1. Els infants tenen una cultura específica, que es genera com a conseqüència de la voluntat que tenen els nens de tenir control sobre les seves vides, i de comprendre la cultura dels adults, la cultura dominant. Compartir aquests coneixements i habilitats és el que dóna sentit a l'existència de la cultura dels iguals.

---

¹ Els noms de l'escola, de la població i dels infants són ficticis.

2. L'estratègia més habitual per accedir al joc està formada per diferents etapes: accedir a l'espai en el que s'està duent a terme el joc; observar l'activitat, i quan es coneix la forma en la qual aquesta s'executa, intentar accedir-hi mitjançant la reproducció dels moviments dels companys.
3. Durant el joc, la protecció de l'espai interactiu fa que els jugadors treballin dur per mantenir la fràgil interacció, intentant que no entrin en joc altres nens els quals la podrien alterar.
4. A mesura que els infants es fan més grans, porten més temps junts, i tenen més habilitats per entrar en un joc nou, la protecció d'aquest és menys estricta, i poden millorar les seves relacions.
5. La majoria dels infants d'entre 3 i 4 anys juguen amb diferents nens i nenes regularment, sense tenir en compte edat o gènere. Una de les raons més importants, recau en que són conscients de la fragilitat de les interaccions i de la dificultat de ser acceptat en una activitat en curs i, per aquest motiu, es concentren en crear, compartir i protegir el joc.
6. Els grups d'infants d'entre 5 i 6 anys demostren més consciència reflexiva i parlen més sobre els amics i l'amistat; més diferenciació entre els iguals i creació de subgrups; i una creixent separació en el joc en funció del gènere. Es detecten valors diferenciats en funció del grup cultural i del parvulari en el que formen part.
7. El joc d'apropar-se i fugir ("approach-avoidance play") és un joc espontani que es podria considerar una rutina que caracteritza les cultures dels infants, degut a la seva presència en entorns molt diversos. A través d'aquest joc els infants representen el perill per mitjà d'una figura propera com és un altre company del que han de fugir.
8. A través de jugar amb els rols els infants fan servir, redefeixen i expandeixen diferents aspectes de la cultura dels adults, generant un procés en el qual interpreten la realitat del món que els envolta i, a la vegada, contribueixen a la seva reproducció. A diferent nivell socioeconòmic el joc de rols serà més o menys representatiu de la realitat familiar. Els infants d'entorns més desafavorits recreen les seves circumstàncies, mentre que els infants d'ambients més benestants fantasiegen amb optimisme sobre el seu futur.
9. En els jocs de fantasia espontània, els infants representen rols que existeixen en la societat i els embelleixen. La realització d'aquests jocs es pot dur a terme en localitzacions molt diverses, i la creació del joc no està planificada sinó que sorgeix en

un procés de negociació verbal, en el que es comparteix el coneixement del món adult i de la pròpia cultura del iguals.

10. Un element característic de la cultura dels iguals són les adaptacions secundàries que fan els infants per fer front a les normes dels adults i satisfer així necessitats o desigs, tant personals com col·lectius. Com a exemple trobem les estratègies per evitar haver de recollir.

11. La qüestió dels conflictes i la seva resolució en la cultura dels iguals té determinades característiques que experimenten diferenciacions en funció de la societat a la qual pertanyen i/o de l'edat dels infants. Per exemple, els grups d'infants als quals es dona més oportunitat de resoldre els seus conflictes, encara que els problemes siguin complexos, aconsegueixen resoldre'ls amb més facilitat.

Presentació del treball de camp

En aquest apartat descriu la metodologia i les tècniques d'obtenció d'informació del treball de camp realitzat entre infants del parvulari de l'escola pública CEIP L'Olivera de Castellnou, durant el període de temps que va des del Febrer del 2006 fins el Juny del 2007.

Castellnou és un poble de 3800 habitants que es troba dins l'àrea metropolitana de Barcelona, envoltat de poblacions molt més grans. Les seves reduïdes dimensions fan que únicament hi hagi un centre educatiu. Aquest té tant sols dues línies per curs amb uns 16 infants per aula i molts pares consideren aquest fet com un avantatge per l'educació dels seus infants, ja que poden rebre un ensenyament més personalitzat. Això provoca que mentre que en un altre context, les famílies amb rendes més altes, potser optarien per portar els seus fills en un centre privat o concertat, en aquesta població només succeeix amb una minoria molt reduïda, fet que afavoreix que aquest centre tingui una heterogeneïtat molt important d'alumnes pertanyents a classes socials molt variades.

Tenint en compte que l'objecte d'anàlisi són les relacions que estableixen els infants dels 3 als 6 anys entre ells i la seva adaptació/comprensió al món adult des d'una vessant col·lectiva, he emprat la tècnica de l'observació participant com a font principal per obtenir informació, a la vegada que he centrat les meves observacions en l'establiment de les interaccions durant el joc lliure a fora de l'aula, ja que la llibertat de

moviments, tant pel que fa a l'espai com pel que fa a la vigilància de les mestres, era molt superior, fet que em podria permetre veure els infants actuar més lliurement.

Per rendibilitzar la tècnica d'obtenció de dades, vaig dedicar algunes setmanes a treure'm el rol de mestre que la majoria d'infants m'havien atorgat, ja que els nens associen la imatge d'una persona gran pel que fa a dimensions, a hom que té una determinada autoritat vers als infants, i que no tolera determinats comportaments fora de les pautes considerades socialment correctes. Aquest fet generava que constantment, en un inici, els nens acudissin a mi per reclamar diferents formes d'ajuda davant de situacions més o menys dificultoses, tal com fan amb les mestres que els supervisen durant aquest espai de temps. A mesura que passava més temps amb els infants anaven comprenent que jo ocupava un rol diferent a la del professorat, i passaven de preguntar-me “ets una mestra?” a “ets una nena?”. D'alguna manera el meu comportament “infantil” no s'adaptava al meu cos d'adult.

Els primers dies, observava des d'un racó del pati i esperava que fossin ells a adonar-se de la meva presència. Al principi em miraven de lluny, però de seguida, encuriósits per veure'm escriure coses en una llibreta, s'apropaven i em preguntaven que escrivia. Jo els hi deia que apuntava els noms dels nens que veia i ells de seguida em demanaven per poder escriure els seus noms. Això em va permetre tenir un primer contacte i, des del primer dia ja em van oferir si volia fer “sorra fina”, un dels jocs més emblemàtics i del qual en sorgeixen molts altres, dels que parlaré més endavant.

Com havia vist que feien els nens més grans, abans de posar-me a jugar amb un grup d'infants els hi preguntava si podia jugar, i eren molt poques les vegades en les que obtenia una resposta negativa, i en la majoria d'aquestes, si insistia una altra vegada em deien que sí, ja que d'alguna manera el fet que jugués amb ells s'havia convertit en un signe d'importància.

El meu rol dins del pati intentava trencar amb els comportaments d'un adult envoltat de nens, que es desentén del joc perquè el considera poc interessant, o, que pel contrari, s'involucra plenament proposant jocs i fent divertir als infants. M'esforçava per tenir una actitud neutral enfront de discussions i baralles, i jugar amb tots els nens, encara que haig de reconèixer que ja fos per afinitats i/o comportaments hi havia persones amb les que em relacionava més que d'altres. Durant el joc intentava limitar-me a no parlar gaire ni a ocupar rols principals, procurant sempre mantenint-me bastant al marge i així poder veure com s'executa una activitat “normalment”.

En un inici, per recollir dades utilitzava una llibreta i, a pesar de que aquesta en determinades ocasions em permetés veure la capacitat dels infants per embellir el joc (demanant-me que apuntés la llista de coses que havíem de comprar quan jugàvem a mares i pares), eren moltes més les vegades que trencava l'atmosfera creada ja que els infants encuriósits pel que escrivia, o per les ganes que tenien d'escriure en la meua llibreta, deixaven de banda l'activitat en curs, ja fos de forma involuntària, o expressament per trencar situacions tenses que s'haguessin creat.

Això em va portar a canviar d'objecte per recollir la informació; vaig començar a utilitzar una gravadora de veu, que a diferència d'una filmadora no requeria demanar drets d'imatge dels infants. L'ús de la gravadora digital m'ha permès conservar els diàlegs de forma fidedigna, a la vegada que els infants no es veien distrets per determinats moviments que pogués realitzar.

Resultat del treball de camp

La cultura dels infants

Per comprendre realment el significat de cultura dels infants, prefereixo primerament exposar un per un els elements que la conformen i, més endavant, en les conclusions, fer explícit el que entenc per aquest concepte.

La interacció entre els infants

Accés i protecció del joc

El joc és pels infants la forma principal per relacionar-se amb els seus iguals, sobretot en els primers anys de vida; és per aquest motiu que aquest terme és clau en aquest apartat. A través del joc espontani els infants s'entretenen, es relacionen i creen un espai en el qual són ells els que decideixen com es desenvolupa l'activitat.

Realitzant el treball de camp he pogut veure com els infants més petits acostumen a no preguntar directament als companys que estan jugant si poden jugar, ja que difícilment seran acceptats, i opten per accedir per mitjà de diverses estratègies: accedir a l'espai en el que s'està duent a terme el joc; observar l'activitat; i quan es coneix la forma en la qual aquesta s'executa, intentar accedir-hi mitjançant la reproducció dels moviments dels companys.

La negociació a l'accés al joc que sovint donen els infants més petits quan estan jugant amb altres nens, és degut a que són conscients que mantenir l'equilibri en el joc

és molt difícil i l'accés d'altres el pot desestabilitzar, a la vegada que uneix els companys de joc a l'hora de defensar allò que estan compartint. La situació varia quan hi ha una relació estreta entre els infants (en el sentit que molt sovint juguen junts), ja que pràcticament sempre tenen l'accés assegurat en una activitat en la qual hi ha el company o companys.

A més d'aquestes estratègies, en aquesta escola hi ha una característica molt important, i que es repeteix constantment; els infants solen donar una motivació a la negació de l'accés. Ja sigui justificant-ho perquè són massa petits: "Li pregunto al David de P5 si també pot jugar la Júlia de P3, però diu que no, ja que al ser petita es pot fer mal." Perquè són d'un altre curs: "Pràcticament tots els dies mentre jugo amb algun grup de nens/es he sentit que li diuen a algú altre "no pots jugar!" i seguidament afegeixen "només P4", "només P5!" o "només P3!" segons del grup que siguin." Perquè ja estan jugant molts: "Quan el nen que arriba per jugar és de la mateixa classe del grup que ja està jugant, aquests diuen "no! Només poden jugar..." i es posen a contar en veu alta els que ja estan jugant "1, 2, 3, 4 i 5" (o els que siguin), i seguidament acaben la frase dient "només poden jugar 5!" i l'altre se n'ha d'anar." Perquè són del sexe oposat, ja sigui nen o nena: "Mentre la Joana, l'Arnau, el Juan i jo jugàvem al balancí, va aparèixer la Natalia (de la mateixa classe de P5) i va demanar per jugar, però el Juan i l'Arnau van dir que no podia jugar perquè les nenes no podien, de seguida van rectificar que jo si que podia, i la Joana va dir que ella també podia. La Natalia no va insistir i va marxar." Perquè no s'està jugant a res:

En Jordi (P5) i jo estem fent sorra fina i omplim una tasseteta de plàstic. En Jordi acaba de dir que estem fent un pastís quan arriba una nena també de P5 que li pregunta: "puc jugar Jordi?"

Jordi: jo no jugo a res.

La nena marxa i nosaltres seguim jugant.

O perquè no es tenen els estris necessaris:

Quan tornen el Marcel, l'Eric i el Jan comencen a tocar els "tambors" i canten, la Laia s'hi afegeix. (Tots de P4)

Eric: Laia, tu no pots!

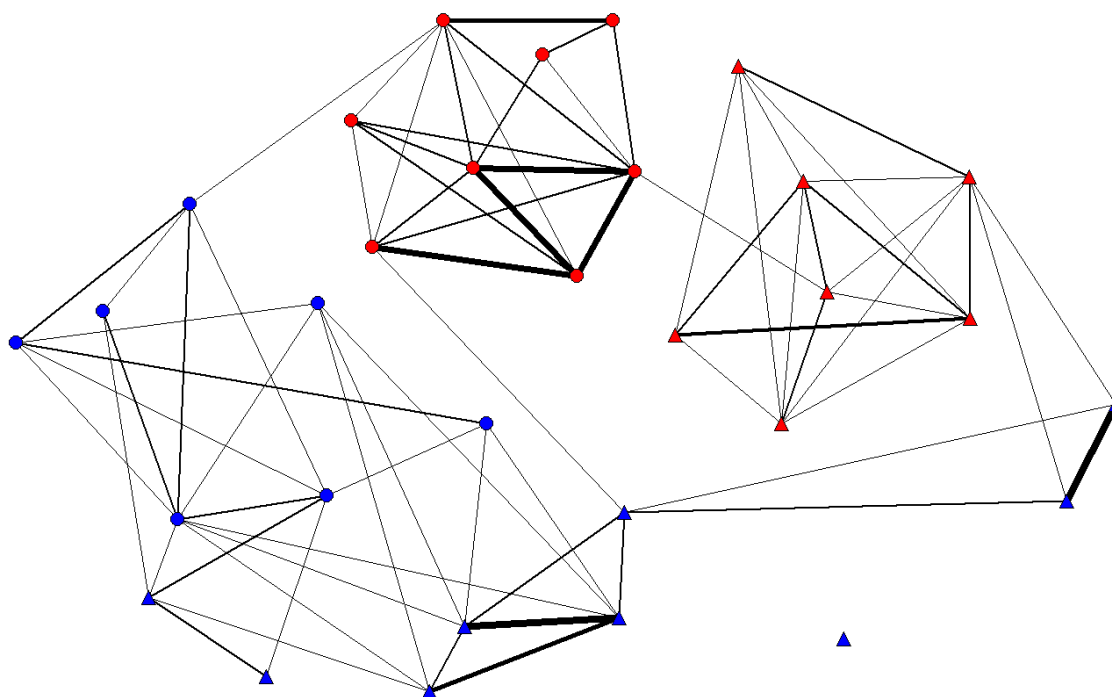
Laia: sí!

Marcel: qui ... qui no té pala blava no pot! (la pala de la Laia és vermella)."

Podem suposar que l'ús de diferents motivacions a l'hora d'impedir l'accés de persones no desitjades al joc pot ser resultat de veure que en la majoria dels casos, al donar una explicació de l'exclusió, l'exclòs no insisteix en formar part del joc o, si realment té tantes ganes de formar-ne part, busca estratègies a partir del motiu que li han donat que li permeti l'accés. A més a més, donant una motivació, fan que el nen refusat no tingui raons per anar-se a queixar a les mestres, les quals sempre defensen que han de deixar jugar a tothom, ja que li han donat un perquè d'aquesta negació, i es tracta de quelcom que, aparentment, va més enllà de ser un refús a la persona com a tal.

Xarxes d'interacció

Per observar els grups d'amics que formen els infants durant el joc, vaig registrar durant 7 dies de pati qui jugava amb qui, i vaig realitzar un seguit de gràfics amb el software d'anàlisi de xarxes Ucinet 6 versió 6.164, per tal d'observar en cada curs la intensitat de les relacions, els subgrups que es formen, i la separació en funció del gènere. A continuació exposo un dels gràfics resultants. Els nodes o punts representen alumnes de P4 (infants de 4 anys), el color representa la classe a la qual pertanyen, la forma del node representa el sexe (els triangles són nens i les rodones són nenes), i el gruix de la línia que uneix els nodes ens indica la intensitat de les relacions.

Si observem el gràfic veurem tres grans grups; un format per nens i nenes d'una mateixa classe, mentre que l'altra classe es divideix en els altres dos, clarament agrupats en funció del sexe. D'aquesta manera podem veure com els grups d'amics evolucionen de diferent manera pel que fa a la separació en funció de gènere, variant molt en funció del grup i dels seus integrants.

L'amistat

L'amistat és un concepte complex que fa referència al lligam afectuós entre dues o més persones i que els nens més petits associen al fet de compartir un joc. Durant el treball de camp però he observat infants que a l'edat de 3 i 4 anys ja demostren una elevada consciència del valor de l'amistat; que va més enllà de compartir únicament estones de joc. Els infants comparteixen la idea que ser convidat a casa d'algun company és sinònim d'un alt grau d'amistat, és per aquest motiu que utilitzen l'amenaça de no convidar, quan estan enfadats amb un company o quan aquest no es comporta com l'altre espera.

Els sentiments dels infants vers els seus companys, com els dels adults, són molt variats i sovint els mostren a la llum, encara que intenten no ofendre quan es demostra preferència vers algú altre.

(Tots de P4)

Albert: qui vol aquest cotxe per posar la sorra fina?

Jenifer: jo!

Daniel: jo!

Albert: Té Daniel (li dona el cotxe i, mirant-se a la Jenifer li diu) Perquè ho ha dit l'últim i tu la primera. Li ha tocat al Daniel.

O al contrari, demostrar directament a algú que no és benvingut o amb qui s'està enfadat.

Amb un grup de nenes de P5, estic fent boles amb la sorra. Al nostre costat hi ha la Dana i la Ainoa de l'altra classe que també fan boles.

Ainoa: mira (li diu a la Marta mentre li ensenya una bola que té a les mans)

Marta: que fea!

Ainoa: no es mia, la ha hecho la Dana.

Marta: ah! que bonita! Dana es muy bonita.

Val a dir que a pesar de que els infants podrien no semblar tant rancorosos com els adults i deixar de banda determinades disputes, la realitat és una altra. Però a favor d'ells hi juga la capacitat de perdonar i fer-se perdonar ràpidament.

Una altra qüestió relacionada amb l'amistat és la preocupació que mostren els infants vers els seus companys. Per exemple, durant el temps que dura el pati, cada dia hi ha diversos nens que es fan mal, i pràcticament mai van sols cap a on són les mestres per explicar el que li ha passat.

Els Jocs

El joc d'apropar-se i fugir que W. Corsaro ha trobat en tots els centres en els que ha fet observació, es dona habitualment també entre els infants de l'escola que he observat. Sorgeix espontàniament i el nen que representa l'amenaça, ho pot esdevenir de forma voluntària, espantant a un grup de nens que el puguin estar molestant, fent cares i crits amenaçadors; o conseqüència de que els altres per algun motiu comencen a fugir d'ell, i molt probablement, adopta ràpidament aquest rol. Dins d'aquest apartat dedicat als jocs, he identificat quatre categories que descriu a continuació.

Jocs socio-dramàtics

Aquesta tipologia de joc, estretament relacionada amb experiències de la vida real, permet als infants reproduir la realitat a la vegada que la comprenen i l'embelleixen. Dins de la categoria dels jocs socio-dramàtics un dels més habituals ha sigut el de jugar a mares i a pares, ja fos per mitjà de donar vida als cotxes, estratègia molt utilitzada pels infants de P5 del curs 2006-07, o apropiant-se ells mateixos els rols de la família. En aquesta escola pràcticament mai han sorgit famílies d'animals, en canvi si que és habitual veure nens/es, sobretot de P3, jugant a ser gossos o gats de forma individual, o com animal de companyia d'algú altre. En una de les escenes analitzades en la que es representen els rols de la família donant vida a uns cotxes de joguines, s'exterioritza una realitat molt habitual en la vida dels infants que és les ganes d'anar a dormir amb els pares i com viuen la negació d'aquests, intentant convèncer-los explicant que tenen por i no poden dormir, i com els que ocupen els rols paterns no cedeixen a les demandes dels fills imitant l'actitud dels seus pares reals.

A part de jugar molt sovint a famílies, també tenia molt èxit jugar a treballadors que construïen edificacions diverses, des de cases fins a túnels i carreteres, declarant molt sovint que la feina no els permetia jugar. També era freqüent la representació d'altres formes de la realitat quotidiana com ara jugar a mestres, a metges, a guarderies; en la que hi ha nens que fan de nens petits, que no saben parlar i es porten malament o són molt afectuosos. Aquests canvis de personatges, permeten als infants experimentar amb diferents tipus de persones i com aquestes es relacionen, i d'aquesta manera els infants coneixen les expectatives de la societat, per exemple com han d'actuar en funció del gènere, encara que sovint qüestionen i intenten redefinir aquests estereotips.

Uns altres aspectes que estan molt relacionat amb la reproducció del món adult són els temes dels casaments i les relacions sexuals. Molt sovint, sobretot en l'últim curs de parvulari tant els nens com les nenes parlen de qui i quants són els seus nòvios o nòvies, i sobre si es fan petons i a on se'ls fan. I, fins i tot, un grup de P5 va crear una varietat del joc d'atrapar que tenia com a objectiu tocar la vulva a les nenes, les quals s'havien d'escapar dels nens. Aquest joc es desenvolupava amb rialles i diversió, i deien clarament que jugaven a tocar la vulva a les nenes. Per la naturalitat en la que jugaven semblava com si fos una adaptació del que veuen quan s'estableix una relació íntima entre un noi i una noia.

En una altra escena, un grup de nens/es de P4 reproduïen a la perfecció el que succeeix habitualment en un cotxe quan una família amb fills petits es disposa a fer un viatge més o menys llarg; la impaciència dels nens per arribar a destinació que es tradueix en un constant preguntar quan falta per arribar, fa que el nen amb el rol de pare expressi nerviosisme vers la insistència dels fills i fa ús de l'autoritat i de la capacitat de decisió per fer-los callar, situació a la que en la vida real el nen no pot fer-hi front.

Hi ha casos en que les vivències personals són molt fortes i per assimilar-les els infants les exterioritzen a través del joc, en alguns casos involucrant als companys que molt sovint no acaben de comprendre la magnitud d'allò que per ells no és més que un joc.

Quan l'Alison de P5 ha vist que els seus companys estaven molt emocionats en pensar d'anar de viatge a l'Uruguay, el país del que ella feia alguns mesos que acabava d'emigrar, (havien ajuntat les mans com si fossin un equip, tot dient "anirem a Uruguay!"), els hi ha començat a dir coses per fer-los saber que no tot

seria tant bonic: que a la televisió no feien els dibuixos que a ells els hi agradava tant; que hi haurien d'anar sols, sense les seves mares. Arribats a aquest punt, el Joan ràpidament ha dit que en això no hi estava d'acord; que les mares també venien. Veient la negació del Joan que ha arribat a dir que sense mares ell no hi anava, l'Alison ha dit que només seria un dia, llavors el Joan ha acceptat dient "ah! si és un dia, bueno". A ella això li ha semblat injust i s'ha enfadat una mica amb el Joan; li ha explicat que ella havia hagut d'estar sola a l'Uruguay sense la seva mare, perquè ella havia hagut de venir primer, fet que ha deixat al Joan molt pensatiu.

Els infants narren el que fan per tal de compartir les seves idees amb els companys i sovint hi busquen conformitat. A vegades però troben per part de l'altre una negació de les propostes que fan i, a vegades s'arriba al punt en el que un dels nens es nega a aplicar una variació en el joc i l'altre opta per proposar quelcom que el desestabilitza, però sense sortir del context del joc que s'està realitzant.

En Pau i en Víctor de P5 estan jugant a fer de mecànics de les motos. En Pau que fa de mecànic, li explica al Víctor que haurà de deixar la seva moto una setmana per tal que la pugui arreglar; el Víctor de seguida diu que tants dies no poden ser perquè la necessita. Llavors comencen a negociar / regatejar en quants dies podria estar a punt. Al final en Víctor cansat d'esperar diu que la moto ja està a punt, en Pau però ho nega i en Víctor diu que la portarà a un altre mecànic que ho pugui fer més ràpid; agafa la bicicleta i marxa.

En molts jocs sovint es fa referència a la mort la qual ve representada com quelcom sobtat conseqüència d'una ferida greu en una lluita, o per motius desconeguts. En el joc, la mort dura uns instants, acompanyada per l'anunci d'aquesta per part del "mort" o d'un company i, seguidament el "mort" recupera la vida, generant alegria entre els del seu voltant, si és que des d'un principi hi han mostrat interès.

Arribats a aquest punt, voldria remarcar la freqüència en la que els infants del parvulari observat parlen de matar a algun company seu, amb al que s'han enfadat. El joc comporta emoció i consisteix en molestar a "l'enemic"; llençant-li sorra, donant-li cops..., i la seva freqüència l'associa a l'assiduitat en la que aquest tema apareix en els

mitjans de comunicació, i la frivolitat en la que es tracten, més que no pas a una especial preocupació dels infants en front de la mort com a tal.

Jocs de fantasia

Pel que fa als jocs de fantasia als que més habitualment jugaven els infants d'aquesta escola, eren a ser cavallers, superherois, personatges de dibuixos animats, monstres, fantasmes, i animals perillous com ara tigres i, en la majoria dels casos hi jugaven nens i no nenes, sobretot en les tres primeres tipologies de joc. Val a dir que quan jugaven a ser personatges de ficció intentaven adaptar el seu vestuari perquè s'hi assembles el més possible. Quan feien de cavallers utilitzaven les pales llargues o els rasclets llargs com a espasa; o quan eren superherois es descordaven tots els botons de la bata, menys el de dalt de tot, per tal que aquesta s'obrís com si fos una capa.

Un escena creada per quatre nens de P5 que jugaven a ser superherois, demostra com els infants reproduïxen temes i aspectes de la cultura dels adults, a la vegada que els embelleixen. Ja que per una banda tenim un nen que representa la figura de la Supergirl, sense que això suposi als seus companys cap mena de reacció pel que fa a representar una figura femenina en el cos d'un nen; que a més a més escombria la casa, reproduint d'aquesta manera una tasca directament associada al gènere femení, i fent que la figura de la Supergirl estigui més a prop del rol exercit per una dona que el d'un heroi; i com els altres tres nens arriben a un acord per compartir una novia entre diferents superherois, encara que saben que teòricament només hauria de ser la novia del Superman tal i com determinen els guions de les pel·lícules o els dibuixos produïts pels adults.

Sorra fina

El joc principal dins d'aquesta categoria seria jugar amb la sorra, que és pels infants d'aquest parvulari la base sobre la que realitzen diferents tipus de joc. Separar la sorra fina de la gruixuda; passar-la d'un cubell a un altre; barrejar-la amb aigua per obtenir-ne fang i poder fer boles. Les diferents tècniques que fan servir per aconseguir la sorra ben fina i suau, o les boles molt rodones, les van perfeccionant al llarg dels tres anys del parvulari i fan guanyar prestigi davant dels companys. Hi juguen tant nens com nenes, dels tres cursos, i és un joc que permet introduir moltes variants i/o establir converses sobre aspectes molt diversos mentre es juga amb la sorra. Quan juguen a pares i a

mares, utilitzen la sorra per fer el menjar. Segons el que cuinaran la sorra haurà de tenir una textura o una altra. L'utilitzen per fer construccions com ara castells, carreteres, túnels, cases a partir de les quals sorgeixen històries molt diverses ja siguin de ficció o representacions de la realitat.

Jocs no espontanis

Per últim ens queda parlar dels jocs no espontanis, els quals englobarien tots aquells que tenen una estructura i unes pautes establertes que s'han de seguir. Estaríem parlant de futbol, bàsquet o fet-i-amagar. D'aquests únicament el primer es jugava de forma molt habitual i encara que no hi hagués cap pilota, buscaven qualsevol objecte que el pogués substituir, com pales o cubells. Mai vaig veure cap nena que jugués o volgués jugar-hi, i alguna vegada ho justificaven dient que a futbol només hi juguen els nens, però amb el poc interès que li donaven, demostraven que el motiu no era aquest.

Estratègies per evitar determinades normes o aconseguir satisfer certs desigs

Hi ha dues normes escolars que no agraden als infants, ja sigui perquè no entenen la necessitat i la lògica del seu compliment o bé perquè no hi estan d'acord. Una d'elles és el moment de recollir les joguines i, les estratègies que en deriven són de diferent tipus. Les més habituals en l'escola que he realitzat observació són la de córrer cap a la fila que les mestres fan fer abans d'entrar dins les aules, molt utilitzada pels alumnes de P5 i, que a pesar de que a vegades les mestres els hi fan desfer la fila i anar a recollir joguines, la major part de vegades no en recullen perquè mentre discuteixen amb la mestra si ja n'han recollit o no, el pati ja està pràcticament tot recollit; una altra estratègia consisteix en continuar jugant com si no s'hagués sentit l'avís, fins que gairebé tots els nens estan a la fila; i una que m'agradaria destacar especialment degut a que el sociòleg nord-americà no en parla en els llibres que he llegit, és la de passar l'estona en que s'ha de recollir avisant als companys que ha arribat el moment, sense però que ells mateixos recullin.

Marta (P3): Anna. Vols jugar amb mi?

Ja feia estona que les mestres deien a recollir però nosaltres ens hem posat a jugar.

Al cap d'algun minut ha aparegut l'Oriol, també de P3, dient que havíem de recollir (a ell li acabava de dir una mestra)

Marta: ja ho sabem!

I s'ha assegut al nostre costat i hem seguit jugant com si res.

L'altra normativa escolar que comporta un rebuig per part dels infants és la de no poder portar joguines de casa. Per les mestres és important ja que arrel d'un objecte que és de propietat particular s'originen molts conflictes degut a que molts infants s'interessen per aquest ja que és una novetat, respecte als altres que tenen a l'escola. Els infants però volen ensenyar als seus amics determinats objectes ja que saben que les joguines noves desperten molt d'interès en els seus companys, i ideen diferents estratègies per tal de poder evitar el control de les mestres i aconseguir així captar l'atenció dels seus companys. Les joguines que porten més sovint a l'escola són de mida petita ja que se la poden guardar a la butxaca sense que la mestra la vegi i, a l'hora del pati ensenyar-la als seus amics. Amb aquesta estratègia els infants es troben sovint amb la situació d'haver de compartir un objecte més estona de la que voldrien o amb companys a qui no els hi voldrien deixar, però degut a l'amenaça d'aquests d'explicar a les mestres l'incompliment que el propietari de la joguina ha fet de la norma de l'escola, s'hi veuen obligats. Així que es creen situacions en el que l'infant voldria recuperar l'objecte però al no poder recórrer a l'ajuda de les mestres, se sent indefens i, afavoreix que entengui la necessitat de no portar joguines a l'escola si no està disposat a compartir-les.

Discussions i conflictes en la cultura dels infants

A Castellnou les discussions entre infants són molt freqüents, fruit de les constants converses que mantenen, sobre aspectes molt variats, ja sigui el funcionament del joc; temes complexos de la vida en general; o determinats comportaments dels companys, però són poques les vegades que les converses deriven en conflictes d'alta intensitat. Per resoldre discussions i/o evitar arribar al conflicte, els infants utilitzen diferents estratègies; una manera és a través d'una proposta alternativa que acontenti a les dues parts, la qual acostuma a tenir bona acceptació. Els infants d'aquesta escola intenten fer ús del "mètode de persuasió" que pretén convèncer al company o companys escèptics que la idea proposada és la millor. Una forma de reforçar aquest mètode és per mitjà de demanar l'opinió a una tercera persona que està allà a prop i que acostuma a respondre afirmativament a la pregunta que comença amb "oi què...?". Val a dir també que sovint, terceres persones opinen abans que se'ls hi demani, sense que això generi rebuig.

Sovint, en moments de tensió, la intervenció divertida d'un company pot evitar el conflicte, com en el cas d'un grup de nens que contents cridaven que la mestra no deixaria anar de colònies a un company seu, però al veure que aquest es començava a enfadar, un d'ells va dir: "el gronxador no vindrà! El gronxador no vindrà!", fet que va fer riure els companys. A pesar de que durant l'hora del pati les mestres estan assegudes en un racó atenent les demandes dels nens que han caigut o els hi demanen consells, rarament intervenen en algun conflicte a no ser que un dels infants involucrats els hi demani la seva mediació, situació que es dona molt poques vegades, especialment entre els infants de P5.

Aquesta baixa intervenció de les mestres, no significa que els infants no facin ús d'aquestes per resoldre determinades diferències amb els seus companys. Amençar als companys amb que s'avisarà a les mestres si no actuen com ells voldrien permet en moltes situacions obtenir el resultat desitjat, ja sigui deixant-los jugar, retornant un determinat objecte o demanant perdó quan l'altre ha rebut un cop ja sigui fortuït o fet expressament i, fins i tot, en els casos en que l'altra persona no respon com es voldria. Els infants aprenen a fer ús del poder que els adults representen per aconseguir quelcom dels seus iguals.

Amb l'Eric hi ha el Pol, la Paula i la Mariona, tots de P5; amb les pales piquem fent una plataforma més baixa, en la que hi fem una carretera.

La Mariona se n'havia anat un moment, i quan ha tornat, ha volgut apartar al Pol que s'havia assegut al seu lloc.

Mariona: Estava jo! estava jo aquí!

El Pol li pega i la Mariona comença a plorar.

Pol: Perdona.

La Mariona s'aixeca i va cap a les mestres. El Pol també s'aixeca.

Pol: Mariona, Mariona, Mariona, Mariona, Mariona!

Paula: Que t'ha dit perdona!!!!

Pol: Mariona, perdona! Mariona perdona!

En Pol va corrents cap a la Mariona, però la Mariona es para a jugar amb uns altres nens, sense arribar a les mestres, llavors en Pol torna cap a nosaltres.

Pol: ha dit que no.

El fet de no materialitzar l'amenaça d'explicar a les mestres el que ha succeït, molt probablement és resultat de les respostes que donen aquestes davant de gran part de les demandes, com ara "diga-li que les coses s'han de compartir" o "diga-li que qui pega no tindrà amics". Amb aquest tipus de resposta poc interventora, els professors intenten incentivar als infants a resoldre sols les diferències amb els companys. En les situacions en les que s'arriba a la confrontació, el que succeeix més habitualment és que una de les dues parts canvia de lloc, anant cap a les mestres però molt sovint sense arribar-hi a no ser que l'hagin pegat o pres algun objecte ja que llavors sap que en pot obtenir un clar benefici. Si la baralla no ha estat molt forta o s'ha produït entre amics íntims, normalment, al cap d'alguns minuts els d'una o altra banda intenten fer les paus cedint amb quelcom que abans s'hi negaven, o establint un joc nou com podria ser el de "approach-avoidance", del que ja em parlat anteriorment. Molt sovint en les discussions que s'estableixen sorgeixen molts aspectes socialitzadors, en el sentit que un dels grups adverteix a l'altre que l'actitud que està tenint no és la correcta: (La Maria de P5 està a punt de compartir un tros de xocolata amb les seves amigues) "al qui digui per mi, al que rigui i al que faci tonteries no li donaré ni un tros de xocolata." 17/3/06

I a vegades va molt més enllà de l'advertència i s'exclou algú del grup que no fa el que la majoria creu que és correcte. "El David s'ha assegut a on hi havia la Marta, el Marc i l'Aroa (tots de P5), i hem començat a jugar; el David amb un cotxe a la mà ha anat a saludar el cotxe de la Marta que l'estava carregant de sorra, fent una altra veu (donant veu al cotxe), li ha dit "hola amiguïto" i la Marta amb veu normal li ha dit que com que no li donava el cotxe a l'Anna no jugava amb ell. Immediatament el Marc i l'Aroa li han començat a dir a la Marta que farien ells davant d'aquella situació. El Marc ha aconsellat de respondre amb una empenta al cotxe del David quan aquest digués "hola amiguïto", mentre l'Aroa ha dit que quan el David digués "hola amiguïto" ella no li respongués. El David ha començat a dir a tots que no els convidaria "no et convido, no et convido, no et convido". Llavors la Marta seguint els consells ha representat el que diria encara que no li deia directament a la cara del David "no eres mi amiguïto, vete de una vez, chochito del culo!" fent riure al Marc i a l'Aroa. El David ha marxat i ha començat a jugar amb la sorra, al cap de poc ha anat cap a on hi havia la Marta i els altres, i els hi ha deixat caure el cotxe. Després se n'ha anat a jugar a futbol." En aquesta escena veiem com els infants actuen conjuntament per sancionar a un individu pel seu comportament, aplicant la idea "d'ostracisme"; demostrant que són

conscients que té els efectes desitjats i que no és la primera, ni probablement l'última vegada que en faran ús.

Conclusions

L'objectiu principal d'aquest treball de recerca era realitzar una revisió de les teories de William Corsaro sobre la cultura dels infants en edat preescolar i confrontar-les amb les dades extretes durant el meu treball de camp en un parvulari de l'àrea metropolitana de Barcelona. Amb l'anàlisi realitzat podem comprovar com una gran part de les teories del Corsaro es reproduïen en aquest parvulari, però amb variacions importants a destacar. Les convergències que trobem entre un i altre estudi les podem resumir en:

- els infants més petits acostumen a no preguntar directament si poden jugar i fan ús d'una sèrie d'estratègies, per mitjà de les quals poden obtenir més fàcilment l'accés al joc
- l'existència del joc d'apropar-se i fugir (“*approach-avoidance play*”)
- la separació dels jocs en funció de la temàtica socio-dramàtics o fantasia
- la representació de la mort dins del joc
- jugar i experimentar amb gran varietat de rols de la societat per conèixer-los i qüestionar-los
- discutir sobre el desenvolupament del joc sense sortir del context creat
- la creació d'estratègies per evitar la norma escolar de recollir i la de no portar joguines de casa.

Mentre que les divergències o peculiaritats observades entre els infants de Castellnou serien:

- les constants justificacions que donen per motivar la negació de l'accés a una activitat, no citades en cap dels tres llibres per l'autor
- la variabilitat en la que els grups es divideixen en funció del gènere
- l'elevada consciència del valor de l'amistat que mostren infants abans dels 5-6 anys i la preocupació vers els seus companys
- la utilització d'objectes per representar els rols d'una família i l'ús de la pròpia persona per donar vida a personatges de fantasia
- la pràctica inexistència de la representació de famílies d'animals

- la creació de formacions musicals
- l'estratègia d'avisar els companys de que ha arribat el moment de recollir, per evitar de fer-ho ells mateixos
- o la verbalització conjunta de l'oposició vers aquesta norma escolar.

El conjunt d'aquestes observacions corrobora la tesi de Corsaro segons la qual els infants, a través de la interacció entre iguals, creen una cultura pròpia, en la qual són ells els que prenen les decisions, modifiquen l'estructura de les normes adultes i l'adapten a les seves voluntats i necessitats tal com voldrien fer amb la cultura dominant. D'aquesta manera opino que es podria sostenir que la voluntat d'autocontrol dels infants així com la voluntat de comprendre la cultura dels adults donen origen a la cultura dels infants, la qual pren sentit en el moment en que es comparteixen coneixements i habilitats per garantir o facilitar aquestes voluntats. Al llarg d'aquest estudi s'han tractat diferents temàtiques i s'ha pogut veure com el joc és la base per la interacció entre els infants, i com la delimitació de l'accés a l'activitat en curs per part de tercers, reflecteix la voluntat de protegir aquestes relacions inestables i fa que els infants interessats en accedir-hi observin atentament la dinàmica del joc abans d'intentar formar-ne part. A mesura que es fan grans, juntament amb el temps que passen junts amb els companys, les relacions guanyen equilibri i es consoliden amb la creació de subgrups, a la vegada que s'intensifica la separació en funció del gènere.

L'amistat es considera un bé preuat que comporta sacrificis, com l'haver de compartir, però que atorga seguretat i estabilitat tant personal com dins de petits grups. El gran valor d'una relació tant estreta com és l'amistat queda palesa en l'increment de la preocupació, a mesura que els infants es fan grans, arrel de discussions amb el millor amic o el distanciament d'aquest degut a que dedica més atenció a un altre company.

En el treball també s'ha dedicat molta atenció a les diferents tipologies de jocs, atorgant especial consideració als jocs espontanis, degut a que són els més habituals. Aquests han estat subdividits en jocs socio-dramàtics, a través dels quals els infants representen experiències de la realitat quotidiana; jocs de fantasia, amb els que els infants posen en escena la seva gran capacitat inventiva; i aquells que he agrupat dins la categoria "sorra fina", en els que es fa ús d'un objecte com pot ser la sorra, ja sigui per realitzar un joc que representa el seu dia a dia, quelcom fantàstic o, una conversa més o menys transcendent.

Un altre apartat molt important en la cultura dels infants i en aquest treball és el de les estratègies per evitar determinades normes o aconseguir satisfer determinades voluntats. Les estratègies varien i s'adapten a les noves normatives de l'escola o d'altre tipus, i la verbalització d'algunes de les estratègies per part dels infants demostra que es realitzen conscientment i, a vegades, col·lectivament. Corsaro ha dedicat especial atenció a determinar les diferències importants entre infants de diferents grups socio-econòmics i/o culturals, comparant especialment nord-americans blancs, afro-americans i italians. I és en les qüestions que feia referència a les discussions i a la resolució dels conflictes, on sorgeixen més diferències entre aquests grups culturals. I és en aquest punt en el que he trobat moltes similituds entre els italians i els infants catalans que he observat, tant per la freqüència en la que establien converses, com per la voluntat de solucionar sols les diferències que sorgien dins del grup.

A pesar d'haver realitzat observació durant 14 mesos entre els alumnes del centre educatiu de Castellnou i haver aconseguit ser acceptada, com m'han demostrat en diferents episodis al llarg de l'estudi, les limitacions d'aquest treball són encara àmplies, sobretot pel fet d'haver estudiat únicament un centre educatiu, tot i que aquest englobava infants procedents d'una gran varietat de realitats socio-econòmiques, i la conseqüent dificultat en extreure'n conclusions sobre si els comportaments observats es poden extrapolar a altres grups d'infants de l'àrea metropolitana de Barcelona, o d'altres punts de Catalunya. Tenint en compte el desconeixement que tenim els adults d'aquesta realitat present en totes les cultures, juntament a la important limitació esmentada, l'ampliació d'aquest estudi consistirà en contrastar les observacions de camp en tres realitats socio-econòmiques diferents i, poder veure com es reflecteixen aquestes variacions en les tipologies de joc i en aspectes com la separació en funció del gènere.

Bibliografia

- CORSARO, W. A. (2003a) [1997] *Le culture dei bambini*, Bologna: Il Mulino.
- CORSARO, W. A. (2003b) *We're friends, right?*. Washington, D.C.: Joseph Henry Press.
- CORSARO, W.A. i L. Molinari (2005) *I Compagni. Understanding Children's transition from preschool to elementary school*. New York: Columbia University, Teachers College Press.

Abstract

The principal aim of this study is to explore the theories of sociologist William A. Corsaro on children as a social group and apply them to data drawn from my fieldwork in the public kindergarten of a town located in the metropolitan area of greater Barcelona. The fieldwork was carried out between February 2006 and June 2007 and consisted of participant-observation during the children's free playtime. It became evident to me that Corsaro's theories were largely borne out in this kindergarten, although with some quite remarkable variations. It is argued that both the children's desire for self-control and their effort to understand adult culture give rise to the children's peer culture, which becomes meaningful when shared knowledge and skills make self-control possible and facilitate understanding.

Keywords: Children, culture, play, conflict, friendship, gender